

Przeciwpozarowe obowiązki właścicieli i zarządców

Odpowiedzialność za zaniedbania z zakresu ochrony przeciwpozarowej spoczywa na osobie faktycznie władającej obiektem. W jego imieniu działać może inspektor ochrony przeciwpozarowej.

Podstawowym aktem prawnym regulującym zadania z zakresu ochrony przeciwpozarowej jest ustawa o ochronie przeciwpozarowej (Ustawa z 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpozarowej - DzU nr 81, poz. 351), która formułuje powszechny obowiązek stosowania się do zasad ochrony przed pożarami dla wszystkich podmiotów korzystających ze środowiska, budynku, obiektu lub terenu. Stanowi ona, iż „osoba fizyczna, osoba prawna, organizacja lub instytucja korzystająca ze środowiska, budynku, obiektu lub terenu są obowiązane zabezpieczyć je przed zagrożeniem pożarowym lub innym miejscowym zagrożeniem”. W dalszych zapisach ustawa wymienia enumeratywnie podstawowe obowiązki nałożone na właścicieli w zakresie zapewnienia ochrony przed pożarami lub innymi miejscowymi zagrożeniami.

Obowiązki właściciela budynku

W nowelizacji ustawy z 6 maja 2005 r. włączono zapisy dotyczące sposobu określania podmiotów odpowiedzialnych za realizację zadań z zakresu ochrony przeciwpozarowej. Przedtem jako odpowiedzialni wymieniani byli łącznie właściciele, zarządcy i użytkownicy budynków, obiektów i terenów, bez wskazania, w jakim stopniu i w jakich przypadkach dotyczy to każdego z nich. Zapis ten znacznie utrudniał organom Państwowej Straży Pożarnej egzekwowanie przepisów przeciwpozarowych. Obecnie ustawa o ochronie przeciwpozarowej określa jako odpowiedzialnych za realizację obowiązków w zakresie ochrony przeciwpozarowej, wynikających z art. 4 ust. 1 ustawy o ochronie przeciwpozarowej, właściciele budynków, obiektów budowlanych i terenów. Jednocześnie jednak,

na podstawie umowy cywilnoprawnej ustanawiającej zarząd lub użytkowanie, stosownie do obowiązków i zadań powierzonych w odniesieniu do obiektu, budynku i terenu, całość lub część odpowiedzialności za realizację obowiązków z zakresu ochrony przeciwpozarowej przejmuje jego zarządca lub użytkownik. W razie braku wspomnianej umowy odpowiedzialność spoczywa na faktycznie władającym obiektem.

Do podstawowych obowiązków właściciela budynku, obiektu budowlanego lub terenu, wynikających z ustawy o ochronie przeciwpozarowej, należy:

- 1) przestrzeganie przeciwpozarowych wymagań techniczno-budowlanych, instalacyjnych i technologicznych,
- 2) zobowiązanie do wyposażania budynku, obiektu budowlanego lub terenu w wymagane urządzenia przeciwpozarowe i gaśnice,
- 3) zapewnienie konserwacji oraz napraw urządzeń przeciwpozarowych i gaśnic w sposób gwarantujący ich sprawne i niezawodne funkcjonowanie,
- 4) zapewnienie osobom przebywającym w budynku, obiekcie budowlanym lub na terenie bezpieczeństwa i możliwości ewakuacji,
- 5) przygotowanie budynku, obiektu budowlanego lub terenu do prowadzenia akcji ratowniczej,
- 6) zapoznanie pracowników z przepisami przeciwpozarowymi,
- 7) ustalenie sposobu postępowania na wypadek powstania pożaru, klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia.

Strategia bezpieczeństwa pożarowego

Kierunkowe założenia do bezpieczeństwa pożarowego budynków wynikają przede wszystkim z ustawy o ochronie

przeciwpozarowej i rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie ochrony przeciwpozarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów. Realizację podstawowych wymagań wynikających z tych aktów prawnych w zakresie przestrzegania przeciwpozarowych wymagań techniczno-budowlanych, instalacyjnych i technologicznych stanowi ustawa Prawo budowlane, odnosząca się do całego procesu budowlanego: projektowania, wykonania, utrzymania i rozbiórki. Obejmuje ona zatem całość ogólnych przepisów techniczno-budowlanych, związanych z robotami budowlanymi, i daje delegację ministrom resortowym do wydania przepisów szczegółowych. Prawo budowlane stanowi, iż obiekty budowlane należy projektować, budować, użytkować i utrzymywać zgodnie z przepisami, w tym techniczno-budowlanymi, oraz zgodnie z zasadami wiedzy technicznej, zapewniając spełnienie wymagań podstawowych dotyczących m.in. bezpieczeństwa pożarowego. Zapewniając obiektom bezpieczeństwo pożarowe, szczegółowych rozwiązań należy szukać w przepisach techniczno-budowlanych.

Strategia zapewnienia bezpieczeństwa pożarowego budynku została zdefiniowana już na samym początku rozporządzenia w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, stanowiąc, iż „Budynek i urządzenia z nim związane powinny być zaprojektowane i wykonane w sposób zapewniający w razie pożaru: nośność konstrukcji przez czas wynikający z rozporządzenia, możliwość ewakuacji ludzi, ograniczenia rozprzestrzeniania się ognia i dymu w budynku, ograniczenia rozprzestrzeniania się pożaru na sąsiednie budynki”.

Regulacje dotyczące wyposażenia budynku

W celu spełnienia powyższych ogólnych zasad w dalszej części podano podział budynków na klasy odporności pożarowej, a także określono wymagania w zakresie odporności ogniowej poszczególnych elementów konstrukcji budynku w zależności od klas jego odporności pożarowej. Następnie wymieniane są wymagania ogólne oraz sposoby realizacji tych wymagań, określone w przepisach o ochronie przeciwpożarowej. W realizacji obowiązku przestrzegania przeciwpożarowych wymagań techniczno-budowlanych, instalacyjnych i technologicznych istotnym elementem warunkującym spełnienie wymogów ochrony ppoż. jest współpraca z Komendą Powiatową Państwowej Straży Pożarnej i innymi organami administracji państwowej, np. organem nadzoru architektoniczno-budowlanego.

Kolejnym uregulowanym w ustawie o ochronie przeciwpożarowej obowiązkiem właściciela budynku, obiektu lub terenu jest jego wyposażenie w wymagane urządzenia przeciwpożarowe i gaśnice. Podstawowym aktem prawnym regulującym kwestię wyposażenia obiektu w urządzenia przeciwpożarowe jest rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów.

Urządzenia przeciwpożarowe to urządzenia służące do wykrywania i zwalczania pożaru lub ograniczania jego skutków w obiektach, w których lub przy których są zainstalowane, a w szczególności: stałe i półstałe urządzenia gaśnicze i zabezpieczające, urządzenia wchodzące w skład systemu sygnalizacji pożarowej i dźwiękowego systemu ostrzegawczego, instalacje oświetlenia ewakuacyjnego, hydranty, zawory hydrantowe, pompy w pompowniach przeciwpożarowych, przeciwpożarowe kłapy odcinające, urządzenia oddymiające oraz drzwi i bramy przeciwpożarowe, o ile są wyposażone w systemy sterowania. Rozporządzenie zobowiązuje do wykonania urządzeń przeciwpożarowych zgodnie z projektem uzgodnionym pod względem ochrony przeciwpożarowej przez rzeczoznawcę do spraw zabezpieczeń przeciwpożarowych,

Depositphotos/sdighall

Urządzenia przeciwpożarowe i gaśnice powinny być poddawane przeglądom technicznym i czynnościom konserwacyjnym zgodnie z zasadami określonymi w polskich normach

rowych, a warunkiem dopuszczenia do ich użytkowania jest przeprowadzenie odpowiednich dla danego urządzenia prób i badań, potwierdzających prawidłowość ich działania. Rozporządzenie reguluje również zasady wyposażania i rozmieszczenia gaśnic w obiektach.

Poza wyposażeniem w sprzęt i urządzenia przeciwpożarowe do obowiązków właściciela obiektu należy zapewnienie konserwacji oraz napraw urządzeń w sposób gwarantujący ich sprawne i niezawodne funkcjonowanie. Urządzenia przeciwpożarowe i gaśnice powinny być poddawane przeglądom technicznym i czynnościom konserwacyjnym zgodnie z zasadami określonymi w polskich normach dotyczących urządzeń przeciwpożarowych i gaśnic, w odnośnej dokumentacji techniczno-ruchowej oraz instrukcjach obsługi. Przeglądy techniczne i czynności konserwacyjne, o których mowa, powinny być przeprowadzane w okresach i w sposób zgodny z instrukcją ustaloną przez producenta, nie rzadziej jednak niż raz w roku.

Jednym z podstawowych obowiązków właściciela, zarządcy, użytkownika

objektu, budynku i terenu, zgodnie z postanowieniami ustawy o ochronie przeciwpożarowej, jest zapewnienie osobom przebywającym w budynku, obiekcie lub na terenie bezpieczeństwa i możliwości ewakuacji oraz ustalenie sposobów postępowania na wypadek pożaru, klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia. Do niezbędnych elementów przeprowadzenia bezpiecznej i skutecznej ewakuacji zalicza się zagwarantowanie przez właściciela, zarządcę, użytkownika obiektu warunków technicznych do jej przeprowadzenia (drogi ewakuacyjne, wydzielenia stref pożarowych itp.) oraz wypracowanie i praktyczne sprawdzenie działania procedur ewakuacji w powiązaniu z algorytmami działania technicznych systemów zabezpieczeń przeciwpożarowych (systemy sygnalizacji pożaru, wentylacji pożarowej itp.). Ewakuacja w swoim założeniu jest działaniem zorganizowanym, dlatego też znajomość zasad oraz wyrobienie umiejętności praktycznych jest jednym z podstawowych problemów bezpieczeństwa ewakuacji. W sytuacji zagrożenia życia i zdrowia działanie personelu powinno być pozba-

wione cech improwizacji, przypadkowości i paniki. W sytuacji stresu spowodowanego nagłym, niebezpiecznym zdarzeniem zostaje znacznie upośledzona zdolność racjonalnego działania, dlatego działania personelu do czasu przybycia jednostek ochrony przeciwpożarowej powinny odbywać się według pewnych, ustalonych wcześniej schematów, a schematy te winny być przećwiczone. Właściciel lub zarządca obiektu zawierającego strefę pożarową przeznaczoną dla ponad 50 osób, będących jej stałymi użytkownikami, powinien co najmniej raz na dwa lata przeprowadzać praktyczne sprawdzenie organizacji oraz warunków ewakuacji, a o terminie przeprowadzenia tych działań co najmniej na tydzień wcześniej powiadomić właściwego miejscowo komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej.

Przygotowanie do akcji ratowniczej

Obowiązek przygotowania budynku, obiektu budowlanego lub terenu do prowadzenia akcji ratowniczej dotyczy przede wszystkim zapewnienia odpowiednich dróg dojazdowych do budynków, obiektów, a także źródeł przeciwpożarowego zaopatrzenia wodnego do celów gaśniczych. Szczegółowe uregulowania tej kwestii zawiera rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie przeciwpożarowego zaopatrzenia w wodę oraz dróg pożarowych.

W ramach przygotowania obiektu do prowadzenia działań ratowniczych należy m.in. uwzględnić sprawne działanie urządzeń przeciwpożarowych oraz funkcjonowanie procedur zawartych w instrukcjach bezpieczeństwa pożarowego czy wewnętrznych planach operacyjno-ratowniczych. Najlepszym sposobem sprawdzenia przygotowania obiektu do działań ratowniczych jest przeprowadzenie praktycznych ćwiczeń na obiekcie w porozumieniu z właściwym miejscowo dowódcą jednostki ratowniczo-gaśniczej.

Znajomość zagadnień przeciwpożarowych i przygotowanie pracowników na wypadek wystąpienia zagrożeń możliwe jest tylko przez prowadzenie odpowiednich szkoleń. Z powodu braku

regulacji prawnych w zakresie przeciwpożarowych szkoleń pracowniczych należy posiłkować się tu rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Socjalnej w sprawie szkolenia w dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy, które w sposób ogólny porusza problematykę szkoleń przeciwpożarowych.

Wykonanie obowiązku ustalenia sposobu postępowania na wypadek powstania pożaru, klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia następuje poprzez opracowanie stosownych instrukcji i planów określających zasady postępowania na wypadek pożaru czy innego zagrożenia. Zasady opracowywania instrukcji bezpieczeństwa pożarowego dla obiektów bądź ich części stanowiących odrębne strefy pożarowe, przeznaczonych do wykonywania funkcji użyteczności publicznej, zamieszkania zbiorowego, produkcyjnych, magazynowych oraz inwentarskich, zawarte są w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów. Dopuszcza się, aby instrukcja bezpieczeństwa pożarowego stanowiła w obiektach produkcyjnych i magazynowych część instrukcji technologiczno-ruchowej. Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego powinna być poddawana okresowej aktualizacji, co najmniej raz na dwa lata, a także po takich zmianach sposobu użytkowania obiektu lub procesu technologicznego, które wpływają na zmianę warunków ochrony przeciwpożarowej. W przypadku wewnętrznych planów operacyjno-ratowniczych obowiązek ich opracowania uregulowany jest przepisami ustawy Prawo ochrony środowiska i spoczywa na kierownikach zakładów o dużym ryzyku powstania awarii przemysłowej. Z kolei ustawa Prawo atomowe nakłada na kierownika jednostki organizacyjnej prowadzącej działalność w zakresie pokojowego wykorzystywania energii atomowej, związaną z rzeczywistym i potencjalnym narażeniem na promieniowanie jonizujące od sztucznych źródeł promieniotwórczych, materiałów jądrowych, urządzeń wytwarzających promieniowanie jonizujące, odpadów promieniotwórczych i wypalonego pali-

wa jądrowego, obowiązek opracowywania zakładowych planów postępowania awaryjnego. Do obowiązków właściciela, zarządcy lub użytkownika budynku, obiektu budowlanego bądź terenu objętego obligatoryjnym stosowaniem systemów sygnalizacji pożarowej, wyposażonych w urządzenia sygnalizacyjno-alarmowe, w przypadku, gdy w tym budynku, obiekcie budowlanym lub na terenie nie działa jego własna jednostka ratownicza, należy podłączenie tych jednostek Państwowej Straży Pożarnej lub obiektów, wskazanych przez właściwego miejscowo komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej. Innym wskazanym przez komendanta obiektem może być obiekt usytuowania stanowiska alarmowego lub powołanego poza komendę centrum powiadamiania ratunkowego wspólnego dla wielu służb.

Obowiązkami nakładanymi na osoby fizyczne i prawne w zakresie ochrony przeciwpożarowej są również obowiązek uwzględniania wymagań w zakresie ochrony przeciwpożarowej przy zagospodarowaniu i uzbrajaniu terenu przez instytucje, organizacje, przedsiębiorców lub osoby fizyczne oraz obowiązek zapewnienia zgodności dokumentacji projektowej z wymaganiami ochrony przeciwpożarowej przez jej autorów. Kolejnym obowiązkiem jest spełnienie wymagań ochrony przeciwpożarowej przez wytwórcę maszyn, urządzeń i innych wyrobów oraz nabywcę licencji zagranicznych lub maszyn, urządzeń i innych wyrobów pochodzących z importu. Obowiązek ten ciąży również na użytkowniku maszyn, urządzeń i innych wyrobów. Istotny jest też nakaz niezwłocznego zawiadomienia osoby znajdującej się w strefie zagrożenia oraz jednostki ochrony przeciwpożarowej bądź policji lub wójta albo sołtysa w przypadku zauważenia pożaru, klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia.

Kompetencje inspektora

Podstawą sprawnie funkcjonującego systemu ochrony przeciwpożarowej w każdym zakładzie pracy, firmie czy instytucji jest jego właściwe zorganizowanie. Uzależnione jest ono od

Dokumentacja na rzecz ochrony przeciwpożarowej

- 1) Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego dla obiektów użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego;
- 2) Instrukcja technologiczno-ruchowa wymagań przeciwpożarowych dotyczących procesów technologicznych;
- 3) Plan zagospodarowania terenu;
- 4) Projekt architektoniczno-budowlany i projekty wykonawcze (techniczne) poszczególnych branż (technologiczny, wod-kan, elektryczny, wentylacyjny itp.);
- 5) Projekty technicznych zabezpieczeń przeciwpożarowych, jeżeli zostały opracowane jako odrębna dokumentacja:
 - a) sygnalizacji alarmu pożaru,
 - b) stałych urządzeń gaśniczych,
 - c) wentylacji pożarowej i oddymiającej,
 - d) oświetlenia awaryjnego (ewakuacyjnego),
 - e) suchych pionów, hydrantów wewnętrznych i zewnętrznych,
 - f) instalacji odgromowej;
- 6) Komplet aprobat, atestów (certyfikatów) lub świadectw dopuszczenia do stosowania dla urządzeń instalacji i wyrobów zastosowanych do zabezpieczeń ppoż. budynku;
- 7) Protokoły i zaświadczenia z pomiarów i prób sprawdzenia parametrów, w szczególności:
 - a) instalacji elektrycznej,
 - b) suchych pionów,
 - c) hydrantów,
 - d) technicznych zabezpieczeń ppoż. (klapy ppoż., oświetlenia awaryjnego, instalacji sygnalizacji pożaru, stałych urządzeń gaśniczych);
- 8) Plan lub wykaz wyposażenia obiektu w podręczny sprzęt gaśniczy;
- 9) Opinie, ekspertyzy organów ppoż. i rzeczoznawców lub odstępstwa od przepisów uzyskane od uprawnionych organów;
- 10) Informacje lub umowy o serwisie i konserwacji instalacji i urządzeń ppoż.

rodzaju zakładu, charakteru jego działalności, rodzaju produkcji, technologii, wielkości itp. Do prowadzenia spraw ochrony przeciwpożarowej mogą być tworzone m.in. stanowiska pracy jedno- i wieloosobowe, powierzane osobom niezatrudnionym w jednostkach ochrony przeciwpożarowej, a wykonującym czynności z tego zakresu, polegające na zapobieganiu i rozprzestrzenianiu się pożaru, klęski żywiołowej i innego miejscowego zagrożenia. Osoby niezatrudnione w jednostkach ochrony przeciwpożarowej wykonujące czynności polegające na zapobieganiu powstawaniu i rozprzestrzenianiu pożaru winny posiadać wykształcenie wyższe i ukończone szkolenie specjalistów ochrony przeciwpożarowej albo wykształcenie wyższe na kierunku inżyniera pożarnictwa.

W przypadku wykonywania zadań ograniczających się do tzw. obowiązków właściciela budynku, obiektu budowlanego lub terenu, wynikających z art. 4

ustawy o ochronie przeciwpożarowej zgodnie z nowelizacją tej ustawy z 6 maja 2005 r., wystarczające jest wykształcenie średnie i ukończone szkolenie inspektorów ochrony przeciwpożarowej lub posiadanie zawodowego tytułu technika pożarnictwa.

Rolą inspektorów ochrony przeciwpożarowej w zakładach pracy jest realizowanie zadań i obowiązków z zakresu ochrony przeciwpożarowej oraz kierowanie i tworzenie rozwiązań organizacyjno-technicznych na rzecz bezpieczeństwa pożarowego. Zakres ich zadań i czynności jest różny w zależności od specyfiki obiektu, terenu itp. oraz od rodzaju i wielkości zagrożeń, a także obowiązków wynikających z nadzoru właścicielskiego właścicieli, zarządców i użytkowników, określonych przepisami prawa.

Zakres podstawowych zadań i obowiązków powierzonych inspektorowi ochrony przeciwpożarowej na terenie zakładu pracy powinien obejmować:

- 1) przeprowadzanie okresowych inspekcji, udziału w kontrolach wewnętrznych i zewnętrznych przeprowadzanych przez organ Państwowej Straży Pożarnej,
- 2) instruowanie nowo przyjętych pracowników w zakresie ochrony przeciwpożarowej oraz udział w organizowaniu szkoleń przeciwpożarowych,
- 3) udział w opracowywaniu dokumentów na rzecz ochrony przeciwpożarowej, zarządzeń, wytycznych, instrukcji bezpieczeństwa pożarowego oraz wewnętrznych planów operacyjno-ratowniczych,
- 4) konsultacje i doradztwo w zakresie realizacji ustawowych zadań ochrony przeciwpożarowej na terenie zakładu,
- 5) zgłaszanie uwag i wniosków pracodawcy w zakresie poprawy warunków zabezpieczenia pożarowego,
- 6) udział w sporządzaniu planów remontów i inwestycji w zakresie potrzeb ochrony przeciwpożarowej,
- 7) udział w naradach, komisjach technicznych i organizacjach związanych z ochroną przeciwpożarową,
- 8) uczestnictwo w przeglądach i próbach okresowych systemów technicznych zabezpieczeń przeciwpożarowych obiektu oraz podręcznego sprzętu gaśniczego,
- 9) współpraca z konserwatorami urządzeń przeciwpożarowych (sygnalizacji alarmu pożaru, stałych urządzeń gaśniczych itp.) w zakresie zapewnienia sprawności i skuteczności ich działania,
- 10) współpraca z instytucjami i jednostkami Państwowej Straży Pożarnej,
- 11) prowadzenie całości dokumentacji i ewidencji w zakresie ochrony przeciwpożarowej,
- 12) przeprowadzanie w uzgodnieniu z komendantem powiatowym (miejskim) Państwowej Straży Pożarnej praktycznego sprawdzenia organizacji oraz warunków ewakuacji,
- 13) bieżącą analizę i przewidywanie sytuacji pożarowych i awaryjnych, jakie mogą wystąpić na terenie zakładu.

mt. bryg. Tomasz Wiśniewski

biegły sądowy w zakresie pożarnictwa z listy SO w Poznaniu, ekspert Polskiego Towarzystwa Ekspertów Dochodzeń Pożarowych